

BEU. SBE. Derg.
Cilt:3 Sayı:1 Haziran 2014

TÜRK-YUNAN SİYASİ İLİŞKİLERİ ÇERÇEVESİNDE BATI TRAKYA SORUNU

Serap TOPRAK*

ÖZET

Türk-Yunan siyasi ilişkileri çerçevesinde Batı Trakya sorunu, Paris Barış Konferansı sırasında Venizelos'un Trakya'yı tanımı ile birlikte başlamış ve günümüze kadar devam etmiştir. Türk –Yunan ilişkilerinde Lozan Barış Görüşmeleri bir dönüm noktası olmuştur. Zira Batı Trakya'nın bugünkü statüsü belirlenmiş ve görüşmelerin sonunda Batı Trakya millî sınırlar dışında kalmıştır. Türk-Yunan ilişkileri açısından özellikle 1923-1930 yılları arası istikrar dönemi olarak kabul edilebilir. 1950-1970 yılları arasında her iki ülke de ilişkileri geliştirmek amacıyla bir takım adımlar atıp karşılıklı antlaşmalar imzalamıştır. Fakat Kıbrıs olaylarıyla birlikte ilişkiler yeniden gerilmiş ve Batı Trakya ve Kıbrıs birbirine bağlı iki sorun haline gelmiştir. Günümüzde ise, Türkiye topraklarında yaşayan azınlıklarla ilgili birtakım düzenlemeler yapsa da, bir Avrupa ülkesi olan Yunanistan yapılan uluslararası antlaşmalara uymamakta ve Türklerin idari, hukuki ve eğitim alanlarındaki haklarını ihlal etmektedir. Bu çalışmanın amacı, Batı Trakya Türklerinin Lozan ve sonrasındaki statülerini vurgulamak, Yunanistan'ın din, eğitim, sosyal ve ekonomik alanlarda Batı Trakya Türklerinin haklarının ihlalini incelemektir.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye, Yunanistan, Batı Trakya, Azınlıklar, Lozan Barış Antlaşması*

THE WESTERN THRACE ISSUE WITHIN THE SCOPE OF TURKISH-GREEK POLITICAL RELATIONS

ABSTRACT

The Western Thrace issue within the scope of Turkish-Greek political relations started with the description of Western Thrace by Venizelos during the Paris Peace Conference and has continued until today. As it is well known, the Treaty of Lausanne has been a turning point in Turkish-Greek relations. Since today's status of Western Thrace was determined then and also at the end of the negotiations Western Thrace was decided to be out of national borders of Turkish State. It can chiefly be considered as a period of

* Yrd. Doç. Dr. Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, stoprak@beu.edu.tr

stability with regards to Turkish-Greek relations between 1923-1930 years. In order to recover the relations, both countries signed mutual pacts by taking several steps between 1950 and 1970. However, along with Cyprus events, the relations became tense again between two countries and Western Thrace and Cyprus turned into two issues linked to each other. Today, though Turkey makes arrangements about the minority groups living in Turkey, as European country, Greece does not adhere to the international pacts related to the subject and neglects the governmental, legal and educational rights of Turkish minority. The purpose of this study is to emphasis the status of western Thrace Turks in Lausanne and post-Lausanne, it is to examine violation of the rights of Western Thrace Turks by Greece in religion, education, social and economic fields.

Keywords: *Turkey, Greece, Western Thrace, Minorities, Peace Treaty of Lausanne*

GİRİŞ

Batı Trakya, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Rusların eline geçti ve bu bölgeye Bulgar komiteciler yerleştirildi. 1913 yılında Balkan Savaşları'ndan yararlanan Osmanlı Devleti, Gümülcine, İskeçe ve Dedeağaç'ı geri aldı. Bununla birlikte 31 Ağustos 1913 tarihinde Gümülcine'de Dersiam Salih Efendi'nin başkanlığında Garbi Trakya Hükûmet-i Muvakkatesi kuruldu. Tarihte kurulan bu ilk Türk Cumhuriyeti, hem Bulgar Başbakanı Wradislov, hem de Yunanistan Başbakanı Eleferios Venizelos tarafından tanındı (Kurtuluş, 1979: 8). Ancak 29 Eylül 1913 tarihinde imzalanan İstanbul Antlaşması ile Batı Trakya tamamen Bulgaristan'a bırakıldı. Böylece ilk Türk Cumhuriyeti 25 Ekim 1913 tarihinde siyaset sahnesinden çekildi (Binark, 1999: XIV). Bundan sonra iki yıl Bulgar yönetiminde kalan Batı Trakya Türkleri, Bulgaristan ve Yunanistan arasında çıkan savaştan yararlanarak, 30 Temmuz 1915 tarihinde, Drama'nın Radolios Köyü'nde Piyade Yüzbaşı Fuat Balkan, Şakir Zümre ve Cevat Bey'in başkanlığında " Batı Trakya Kurtuluş Komitesi"nin Cunta Hükümeti'ni kurdu. Osmanlı Devleti tarafından da tanınan Batı Trakya Cunta Hükümeti, İskeçe, Kavala, Drama, Nevrekop ve Serez'i 27 Eylül 1917 tarihine kadar idare etti. Bu yönetimin asıl önemi, Osmanlı Devleti'nin ilk defa ulusal sınırları dışında kalan bir "Türk Yönetimi"ni kabul etmesiydi. Nitekim 27 Eylül 1917 tarihinde Osmanlı Hükümeti'nin bölgeye vali olarak atadığı Abdülkerim Paşa'yı geri çağırması üzerine Cunta Hükümeti kendini feshetti (Kurtuluş, 1979: 12).

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan Başbakanı Venizelos, Trakya'nın Yunanistan'a ilhakını isteyerek Trakya'nın tanımını yapmıştır. Venizelos'a göre (Kurtuluş, 1979: 13): " *Türkiye kesiminde Trakya iki ili kapsar: Edirne ve İstanbul illeri. Trakya'da bulunan şehirler şunlardır: Üsküdar, İstanbul, İstanbul'a bağlı Çatalca, Kırkkilise (Kırklareli) Tekirdağ, Gelibolu, Edirne, Dedeağaç ve Edirne'ye bağlı Gümülcüne*". Venizelos, Trakya'nın tarifini bu şekilde yaparak niyetini de açıkça göstermiştir. Misak-ı Milli'nin 3. maddesinde ise, Batı Trakya'da, halk oylamasına

başvurulması istendi ve Batı Trakya 30 Ekim 1918 sınırları dışında bırakıldı (Öksüz, 2006: 5 vd.). Buna rağmen, Batı Trakya Türkleri bağımsızlık mücadelelerini Lozan Barış Antlaşmasına kadar devam ettirdi. Keza 25 Mayıs 1920 tarihinde, Peştrelî Tevfik Bey tarafından Gümölcüne'nin Hemetli Bucağı'nda "Garbi Trakya Hükûmet-i Muvakkatesi" kuruldu. 10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşması'na rağmen, "Garbi Trakya Hükûmet-i Muvakkatesi" varlığını Lozan Barış Antlaşması'na kadar sürdürdü (Binark, 1999: XV).

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI'NDA AZINLIKLARIN KORUNMASI

Batı Trakya Türk azınlığının statüsü 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile belirlenmiştir. Lozan'da Azınlıklarla ilgili "Mübadele Protokolü" ve "Azınlıkların Korunmasına Dair Protokol" olmak üzere iki ayrı antlaşma imzalanmıştır.

Lozan Görüşmeleri sırasında Türk Heyeti, Misak-ı Milli'yi esas almıştır. Buna göre, Batı Trakya millî sınırlar dışında bırakılacak ve yalnızca halk oylamasına başvurulacaktı. Yunanistan Başbakanı Venizelos ise, Türklerin asıl amacının Batı Trakya'yı, hatta Orta Makedonya'ya kadar olan yerleri ele geçirmek olduğunu ve gerçekte Batı Trakya'da Rum nüfusunun çoğunlukta olduğunu iddia etmiştir. Venizelos'un bu iddialarına Türk heyetinin cevabı ise, (Bıykoğlu, 1955: 481) "*Biz Batı Trakya'nın Türkiye'ye dönmesini istemiyoruz. Sadece mukadderatı henüz halledilmemiş olan bu kıta ahâlisinin devletlerin barış programına göre, kendi mukadderatını kendisinin tayin etmesinde ısrar ediyoruz*" şeklinde olmuştur. Yine Türk tezine göre, "*Yunan heyetinin iddia ettiği gibi bu bölgede çoğunluğu oluşturan Rumlar ise, halk oylamasından çekinmemeleri gerekmektedir*" şeklinde olmuştur. Ayrıca Yunanistan'ın iddia ettiği gibi bu dönemde Batı Trakya'nın çoğunluğunu Rumlar oluşturmamaktaydı. 1922-1923 yıllarında Batı Trakya'nın toplam nüfusu 163.000 idi. Bu nüfusun 129.120'sini Türkler oluştururken, 33.910'unu da Rumlar oluşturmaktaydı. Yine aynı dönemde Türkler, Batı Trakya topraklarının %84'üne sahipti (Türk-Yunan Sorunları II, 1985: 54).

Lozan Barış Görüşmeleri sırasında Türk Temsilci Heyeti, ne kadar uğraşırsa uğraşsın başarılı olamamıştır. Özellikle Venizelos, İngiliz temsilcisi Lord Curzon, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı temsilcisi Nintchitch ve Romanya temsilcisi Duca'nın işbirliğiyle Batı Trakya'nın bugünkü statüsünü belirlemiştir (Kurtuluş, 1979: 36).

Lozan Barış Antlaşması, Batı Trakya Türkleri için en ağır darbe olarak kabul edilmiştir. Özellikle Trakya Paşaeli ve Batı Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne göre, Lozan Görüşmeleri sırasında Batı Trakya konusunda yeterince istekli ve kararlı davranılmamıştır (Bıykoğlu, 1955: 501). Türkiye Büyük Millet

Meclisi'nde de, Lozan'da Batı Trakya'nın yeterince savunulmadığı ve Misak-ı Milli'den fedakârlık yapıldığı yönünde görüş beyan edenler olmuştur.

Lozan Barış Antlaşması'nda Azınlıkların Korunmasına Dair Protokol, 37. ve 45. maddeleri kapsamaktadır. Protokolün 38. ve 44. maddelerinde ise, Türkiye Hükümetinin İstanbul Rumlarına tanımayı garanti ettiği haklar belirtilmektedir. Protokolün 45. maddesiyle de aynı hakların Yunanistan tarafından Yunanistan'da yaşayan Müslümanlara tanınacağına dair önceki maddelere atıf yapılmıştır. Buna göre (Özgüç, 1974: 37-39) :

“Madde 37: Türkiye ile Yunanistan Hükümetleri 38'den 44'e kadar olan maddelerde belirtilen hükümlerin, anayasa şeklinde tanınmasını, hiçbir kanun, hiçbir nizam ve hiçbir resmi işlemin bu hükümler zıt veya karşıt olmamasını, hiçbir kanun, hiçbir nizam ve hiçbir resmi işlemin, maddelerde belirtilen hükümlere üstünlük sağlayacak şekilde çıkarılmamasını taahhüt ederler.

Madde 38: Türk ve Yunan Hükümetleri, ırk, din, dil, doğum ve milliyet farkı gözetmeksizin vatandaşlarının tümüne, kanunların himayesinde tam ve mükemmel bir hayat bahşetmeyi taahhüt ederler. Her iki devletin vatandaşları, toplum düzeni ve genel ahlaka zıt olmayan her din, mezhep veya itikadı gerek topluca, gerek özel şekilde serbestçe yapabilme hakkına sahip olacaklardır. Azınlıklar, bütün vatandaşlara uygulanan ve devletin milli savunma ve toplum düzeninin korunması için ülkelerinin her tarafında veya bir kısmında alacakları tedbir saklı kalmak şartı ile, serbestçe seyahat ve göç haklarından tam olarak yararlanacaklardır.

Madde 39: Azınlıklar devletin diğer vatandaşlarının yararlandıkları siyasi ve medeni haklardan aynı şekilde yararlanacaklardır. Devletin bütün halkı din farkı gözetilmeksizin kanun karşısında eşit olacaktır. Vatandaşlar arasındaki din, inanç mezhep farkı, medeni veya siyasi haklardan yararlanmasına, özellikle genel hizmetler kabulüne, memuriyete, rütbe ve makama veya çeşitli meslek ve sanatları icra etmesine bir engel teşkil etmeyecektir. Azınlıkların gerek özel, gerek ticari ve resmi münasebetlerinde, gerekse din matbuat veya her nevi neşriyat hususunda, gerek umumi toplantılarda, herhangi bir dili serbestçe kullanmasına karşı hiçbir sınırlayıcı tedbir alınmayacaktır. Devletin resmi dili bulunmakla beraber, resmi dilden başka bir dil ile konuşan azınlıklara, mahkemelerde kendi dillerini kullanabilmeleri için mümkün olan kolaylık gösterilecektir.

Madde 40: Müslüman -olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukları; hem hukuk bakımından hem de uygulamada, öteki Türk uyruklarıyla aynı işlemlerden ve aynı güvencelerden yararlanacaklardır. Özellikle giderlerini kendileri ödemek üzere, her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dinsel ayinlerini yapmak konularında eşit hakka sahip olacaklardır.

Madde 41: Genel öğretim ve eğitim konusunda hükümler, azınlıkların topluca buldukları şehir ve kasabalarda, azınlık çocuklarının ilkokullarda kendi dilleri ile eğitim yapmalarını sağlama konusunda mümkün olan kolaylığı göstereceklerdir. Bu hüküm, hükümetlerin adı geçen okullarda resmi dilin öğretimini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır. Azınlıkların topluca buldukları şehir ve kasabalarda devlet, belediye ve diğer bütçeler tarafından eğitim, din ve hayır işleri maksadıyla genel giderlerden ayrılacak yardım ödeneğinden, azınlıklar eşit bir şekilde yararlandırılacaklardır. Ödenekler ilgili kurumların sorumlu kişilerine verilecektir.

Madde 42: Hükümetler azınlıkların aile ve özlük hakları konusunda çıkacak anlaşmazlıkların, azınlıkların örf ve geleneklerince çözümlenmesine uygun her çeşit hükümlerin konulmasını kabul ederler. Hükümetler, azınlıklara ait mabet, mezarlık ve diğer dini kuruluşlara her türlü himayenin yapılacağını taahhüt ederler. Azınlıkların halen mevcut bulunan vakıflarına hayır ve dini kuruluşlarına her türlü kolaylık ve müsaade verilecek, hükümetler yeni dini ve hayır kurumlarının kurulması için diğer kuruluşlara sağlanmış olan kolaylıktan hiçbirini uzak tutmayacaktır.

Madde 43: Azınlıklar dini inançlarına zıt veya dini ibadetlerini bozacak herhangi bir işleme tabi tutulmayacakları gibi hafta tatilleri gününde mahkemelerde hazır bulunmaktan veya herhangi bir kanuni işlemin yerine getirilmemesinden dolayı hiçbir hakları kaybolmayacaktır.

Madde 44: Hükümetler işbu faslın yukarıda azınlıklara ait madde hükümlerini, uluslararası yarara sahip anlaşmalar olarak Milletler Cemiyeti'nin kefaleti altına konulmasını kabul ederler. Bu hükümler Milletler Cemiyeti Genel Kurulu'nun kararı olmaksızın değiştirilemez” .

1923 yılında Batı Trakya'da yaşayan Türklere insanlık dışı muamele yapılmaktaydı. Bu durum karşısında Türk Hükümeti, Batı Trakya'daki Türklere bu tür muamelenin devam etmesi halinde Türkiye'de bulunan Rumlara aynı şekilde davranılmak zorunda kalacağını bildirerek tepkisini göstermiştir(BCA., D. 10253, F. 30.1000, Yr. No:123.874.12). Fakat bu tepki Yunanistan'ın Batı Trakya politikasını değiştirmemiş, sorunlar her geçen gün daha da artmıştır. 1925-1933 yılları arası Türk-Yunan siyasi ilişkileri daha çok “mübadele, azınlıklar ve etabli” sorunu etrafında gelişmiştir. Ayrıca Patrikhane ve Patriklik seçimleri de iki ülke arasındaki ilişkilere yön vermiştir. Bu çerçevede Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan Mübadele Sözleşmesi'nin ikinci maddesi iki ülke arasında problemlere neden olmuş, hatta iki ülkeyi savaşın eşiğine kadar getirmiştir.

Mübadele Sözleşmesinin ikinci maddesine göre, İstanbul Rumları ile Batı Trakya Müslümanları mübadele dışı bırakılacaktı. Böylece 1912 Yasası gereğince sınırlandırılmış bulunan İstanbul belediye sınırları içinde, 30 Ekim 1918 tarihinden önce ikamet etmekte olan bütün Rumlar, İstanbul Rum azınlığı sayılacak; buna karşın Bükreş Antlaşması ile 1913 yılında belirlenen sınırın

doğusunda yaşayan bütün Müslümanlar da Batı Trakya Türk toplumu sayılacaktır. Fakat bu madde Türk ve Yunan üyeler tarafından farklı yorumlanmıştır. Komisyondaki Türk üyelere göre, İstanbul'da 1918 yılından önce yerleşmiş bulunanların Türk yasalarına göre belirlenmesi gerekirken, Yunan üyeler böyle düşünmemektedir. Yunan üyelere göre, Antlaşmada Türk ve Yunan yasalarına bu konuda herhangi bir atıf yapılmadığına göre “sakin bulunmuş” kelimesinin herhangi bir yasaya bağlı olmaksızın Antlaşmanın metnine ve ruhuna uygun olarak yorumlanması gerekmektedir (Kurtuluş, 1979: 43, 44). Türkiye ve Yunanistan arasındaki etabli sorunu bir anlaşmayla sonuçlanmayınca konu, Milletler Cemiyeti'nin kararıyla Uluslararası Daimi Adalet Divanı'na götürülmüştür. Divan'ın 21 Şubat 1925 tarihli kararına göre:

1- Yerleşmiş olanlar etablis tabiri daimilik vasfını haiz bir oturma ile tebellü eden fiili bir vaziyeti göz önünde tutmaktadır.

2- İkinci maddede “İstanbul'un Rum ahalisi” tabiri ile tayin edilen şahısların Anlaşma mucibince “yerleşmiş olanlar” addolunmaları ve mübadeleden istisna edilmeleri için, İstanbul şehrinin 1912 kanunu ile tespit edilmiş olan belediye hudutları içinde bulunmaları; oraya her nereden olursa olsun, 30 Ekim 1918 tarihinden mukaddem bir tarihte gelmiş olmaları ve bu tarihten önce orada daimi olarak oturmak niyetinde bulunmaları mecburidir (Erim, 1944: 72).

Yunanistan'ın amacı, İstanbul Rumlarını mübadele dışında bırakmak, bunun yanı sıra Batı Trakya'da yaşayan Türkleri göç etmeye zorlamaktır. Bu nedenle Adalet Divanı'nın verdiği kararlar da etabli sorunu çözülememiştir. Bu sorunu çözmek amacıyla Türkiye ve Yunanistan arasında 1 Aralık 1926 tarihinde, Atina İtilafnamesi'ni imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre (Kurtuluş, 1979: 45): *“Yunanistan'da bulunan Türklere ait emlak, bir komisyon tarafından belirlenen fiyat üzerinden Yunan Hükümeti tarafından satın alınacaktır. Türkiye'de bulunan ve 1912 yılından önce memleketi terk eden Rumlarla genel olarak diğer Rumlarla (İstanbul'dakiler dahil) ait emlak sahiplerine geri verilecektir”*.

Azınlık sorununun çözülememesi ve siyasi huzursuzluk nedeniyle iki ülke 1929 yılına doğru tekrar savaş tehdidiyle karşı karşıya gelmiştir. Fakat Atatürk ve Venizelos'un ılımlı tavırları sonucunda iki ülke, 10 Haziran 1930 tarihinde, Türk-Yunan Ahali Mübadele Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Bu antlaşmaya göre, geldikleri tarih ve doğdukları yer ne olursa olsun mübadele dışı bırakılmış İstanbul Rumları ile Batı Trakya'daki Türklere “etabli” sıfatı tanınacak; mübadil Türklerin Yunanistan'da bıraktıkları menkul ve gayrimenkul malların tam mülkiyeti Türk hükümetine geçecektir. Ancak sahiplerine iade edilmiş olan ve bu kimselerin bilfiil tasarruf ve intifalarında bulunan gayrimenkul mallar bu hükmün dışında kalacaktır; Yunan tebaasına ait olup mübadeleden istisna edilmiş olan İstanbul bölgesi dışındaki gayrimenkul malların tamamının mülkiyeti Türk hükümetine geçecektir. Etablilerin mallarına gelince: Mübadele dışında bırakılmış olan İstanbul bölgesinden kaçan ve dönüş hakkı bulunmayan Rumların

Türkiye'deki bütün menkul ve gayrimenkul mallarının tümü Türk hükümetinin mülkiyetine geçecektir; aynı şekilde mübadeleden istisna tutulan İstanbul bölgesi dışında bulunan etabli Rumlara ya da dönüş hakkından yararlanan şahıslara ait menkul ve gayrimenkullerin mülkiyeti de Türk hükümetine geçecektir. Bunun yanı sıra Mübadele dışında bırakılmış Batı Trakya bölgesine dönüş hakkı kalmayan Türklere ait Yunanistan'daki bütün mallar ve adı geçen bölgenin dışında bulunan ve etabli Türklere ya da dönüş hakkından yararlanan şahıslara ait menkul ve gayrimenkul malların tam mülkiyeti Yunan hükümetine geçecektir (Kurtuluş, 1979: 46,47). Etabli Antlaşması'yla menkul ve gayrimenkul mallarla ilgili hükümler getirilmiş ve azınlık hakları da büyük ölçüde korunmuştur. Bu antlaşmadan sonra Batı Trakya sorunu pek gündeme getirilmemiştir. Yunanistan bölgedeki etkinliğini attırırken Türkiye, bölgede daha pasif bir dış siyaset izlemiştir. 1930'lu yılların başından itibaren Batı Trakya Türklerinin gördükleri baskı ve çektikleri sefaletten dolayı Türkiye'ye göç etmeleri kararlaştırılmış ve Yunanistan vatandaşı Batı Trakyalılar Türk vatandaşlığına kabul edilmiştir. Böylece Batı Trakya'dan Türkiye'ye göç başlamıştır (BCA., D.: 433272, F.: 30.1000, Yr. No: 254.712).

1930'LU YILLARDAN GÜNÜMÜZE BATI TRAKYA SORUNU

Batı Trakya Türk Azınlığı sorunu, Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan ikili antlaşmalarla çözülmeye çalışılmışsa da pek ilerleme kaydedilememiştir. Bu arada Yunanistan, din, eğitim, sosyal ve ekonomik alanlarda sık sık Batı Trakya Türklerinin Lozan Barış Antlaşması'nda verilen haklarını ihlal etmiş ve Batı Trakya Türklerini baskı altında tutmaya çalışmıştır. İkinci Dünya Savaşı'na kadar Batı Trakya Türkleri açısından en önemli gelişme, Türklerin demokratik yollarla haklarını aramaya başlamış olmalarıdır. 25 Ekim 1932- 9 Haziran 1935 seçimlerinde Hafız Hasan, Venizelist Partisi'nden parlamentoya girmeyi başarmıştır (Kurtuluş, 1979: 49).

Batı Trakya Türkleri iki devletin gergin ilişkisi sonucunda zor günler yaşamıştır. Yunanistan 1938 tarih ve 1366 sayılı kanunla Batı Trakya Türklerinin toprak ve gayrimenkul satın almalarını yasaklamıştır. Böylece Türkler 1930 yılından önce sahip oldukları, fakat daha sonra kamulaştırılan mallarını geri satın alamamışlardır. Bununla da yetinmeyen Yunan Yönetimi, Batı Trakya'daki Türklerin Arap harflerini kullanmasını sağlayarak Türkiye'deki yeniliklerden uzaklaşmalarını istemiştir. Ayrıca 1946-1949 Yunan İç Savaşı sırasında Batı Trakya Türklerine çeşitli eziyetler yapılmıştır (Öksüz, 2006: 7).

İkinci Dünya Savaşı ve Yunan İç Savaşı nedeniyle bir ara güncelliğini yitiren Türk-Yunan ilişkileri 1950'li yıllarda tekrar gündeme gelmiş ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Batı Trakya ziyareti bölgede yaşayan Türklerin bir nebze de olsa rahatlamasını sağlamıştır. İki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmek amacıyla 1951 yılında, İkamet, Ticaret, Seyr-ü Sefain Antlaşması ile

Kültür Antlaşması imzalanmıştır. Fakat bu antlaşmalar, özellikle Kültür Antlaşması, Batı Trakya Türklerinin mevcut durumunu iyileştirmemiştir. Hatta bu antlaşmalar Batı Trakya'daki ortaöğretim sorununu dahi çözememiştir. Nitekim 1952 yılında Gümülcine'de açılan Celal Bayar Lisesi de bu antlaşmanın sonucunda değil, "Azınlık Lisesi Kanunu" ile açılmıştır (Özgüç, 1974: 47).

1956 yılından itibaren Batı Trakya Türkleri üzerindeki baskılar artarak devam etmiştir. Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerine yönelik siyasetin temel amacı, bölgedeki Türkleri göçe zorlamak şeklinde olmuştur. Bu arada Türkiye'nin göçmenlere serbest geçiş vizesi vermesi Batı Trakya'daki birçok köyün boşalmasına neden olmuştur. Bu durum Yunanistan'ın göç siyasetine hizmet etmiş ve Türkiye'nin Batı Trakya Türklerine yönelik herhangi bir program geliştirmedeğini ortaya koymuştur.

1967 yılında Yunanistan'da rejimin değişmesiyle Cunta Rejimi gelmiştir. Cunta Rejimi döneminde, Batı Trakya Türkleri üzerindeki baskılar daha da artmıştır. Cunta Rejimi, Türkçe adların kullanılmasını fiilen yasaklamıştır. Yunan Resmi Gazetesi'nin 1972 yılı 194. sayısında çıkan 1260/ 1972 sayılı yasa ile şehir, köy ve benzeri yerlerin haberleşme, yazışma, basın ve teşkilatlarda eski adlarının kullanılması hapis veya para cezası yaptırımına bağlanarak yasaklanmıştır (Oran, 1986: 77). Yunanistan'ın Batı Trakya Türkleri üzerindeki diğer bir politikası, "*Türklüklerini unutturmak*" üzerine olmuştur. Yunan tezine göre, Batı Trakya'dakiler Türk değil, Müslüman'dır ve Lozan'da da Müslüman olarak geçmektedir. Bu durum daha sonraki yıllarda da Türkiye ve Yunanistan arasında sorun olmaya devam etmiştir. 1968 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında "azınlık sorunu" görüşülmek üzere Türk-Yunan İşbirliği Karma Komisyonu toplandı. Bu komisyonun çalışmaları sonucunda 21 Aralık 1968 tarihinde bir Protokol imzalandı. Protokol'de, azınlık eğitiminin iyi çalışmasıyla ilgili, dilin kullanılması, okul kitapları, ders araç ve gereçleri gibi bazı konular düzenlenmiştir (Cebecioğlu, 1975: 109).

Yunanistan, özellikle Türkiye ile ilişkileri kötü olduğu dönemlerde Batı Trakya Türkleri üzerindeki baskıyı arttırmıştır. Kıbrıs olayı bunun en açık örneğidir. Yunanistan, her Kıbrıs sorunundan sonra Batı Trakya Türkü'nü sindirmeye çalışmıştır (Türkoğlu, 1975: 4). Yine Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Yunanistan, Kıbrıs'ın acısını Batı Trakya Türkü'nden çıkarmıştır (Uztetik, 1975: 5). Böylece Batı Trakya ile Kıbrıs birbirine bağlı iki sorun haline gelmiştir. Kıbrıs sorunuyla birlikte ilişkilerin gerildiği 1970'li yıllarda Türkiye'den gelen öğretmen ve kitaplara da engel olunmuştur. Okullara Türk öğretmenler yerine, Pomakları eğitmek için kurulan SÖPA (Selanik Özel Pedagoji Akademisi) mezunları atanmıştır (Oran, 1999: 67). Bununla birlikte, Batı Trakya'da hem Türkçe çıkan gazete ve dergiler, hem de Türkiye'den gelen basılı, görsel-ışitsel yayınlar üzerindeki yasaklar 1994 yılına kadar devam etmiştir (Oran, 1986: 55). Türkiye zaman zaman Yunanistan'ın bu tavrına karşı Türkiye'deki azınlıklara Lozan'daki karşılıklılık ilkesinin uygulanacağını açıklasa da, tavrı dış güçlerin de baskısıyla

genelde taviz şeklinde olmuştur. 1971 yılında Heybeliada Ruhban Okulu'nun kapatılmasına kadar bu tavizler devam etmiştir. Yine de Heybeliada Ruhban Okulu dış baskı unsuru olarak Türkiye'nin önünde bir sorundur.

Avrupa Birliği üyesi olan Yunanistan'daki Türklerin temel sorunu, Yunanistan'ın yapılan antlaşmaların esaslarına uymamasıdır. Yunanistan'ın taraf olduğu antlaşmalara göre, Batı Trakya'da yaşayan Türkler özerk bir yapıya sahiptir. İdari, hukuki ve eğitim alanındaki özerklikten özellikle idari ve eğitim alanındakiler daha sık ihlal edilirken, hukuki hakların da ortadan kaldırılması için Yunanistan tarafından yoğun çaba harcanmaktadır. Yunanistan Batı Trakyalı Türklerin uluslararası antlaşmalarla kazandığı kolektif hakları Avrupa Birliği müktesebatı çerçevesinde bireysel haklara indirgemeye çalışmaktadır (Cin, 2009: 152).

1974 yılından 1991 yılına kadar Yunanistan'da hükümet düzeyinde baskıcı tedbirler devam etmiştir (Heraklides, 2002: 304). Yunanistan'ın, özellikle dernekler ile ilgili tutumu, Batı Trakya'daki Türklük bilincini bastırma şeklinde gelişmiştir. Yunanistan Lozan Barış Antlaşması'nın 39. maddesini ihlal ederek 1971 yılında çıkardığı Dernek Yasası'yla, adlarında Türk sıfatı olan derneklerin tüzüklerini onaylamamıştır (Oran, 1986: 64). 1990'lı yıllardan itibaren ise, Lozan Barış Antlaşması'nda "*Türkiye'deki Gayrimüslim Azınlık*" ve "*Yunanistan'daki Müslüman Azınlık*" ibareleri kullanıldığı için Yunanistan, ülkesinde Türk azınlığın bulunmadığını iddia etmiştir. Bu gerekçeyle Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği ve İskeçe Türk Birliği gibi adında Türk sıfatı bulunan dernekler kapatılmıştır (Sönmezoğlu, 2000: 344). Vatandaşlıktan atılmayı sağlayan 1955 tarihli ve 3370 sayılı vatandaşlık yasası da başka bir sorun olmuştur. İlgili yasa, Türk azınlığı ülkeden tamamen çıkarma amacını gütmekteydi. Yasa, "*başka soydan olup ülkeye geri dönme niyeti olmadan Yunanistan topraklarını terk edenlerin*" vatandaşlıktan çıkarılmasına izin vermekteydi (Heraklides, 2002: 302). Oysa Amerika Birleşik Devletleri'nin 1990 yılı Yunanistan Raporu, Yunanistan'da sürgün cezasının anayasaya aykırı olduğunu ve bulunmadığını belirtmiştir. Keza raporda, etnik olarak Grek olmayanların bu yolla vatandaşlıktan çıkarılmaları "sürgün" olarak nitelendirilmiştir (Oran, 1986: 64). Bununla birlikte yasanın ilgili maddesi, Haziran 1998 tarihinde kaldırılmıştır (Heraklides, 2002: 303).

1990 yılından sonra Yunanistan Başbakanı Kostandinos Miçotakis, yasalar ve idari makamlar önünde eşitlik geleceğini ve yeni bir dönemin başlayacağını açıklayarak ılımlı bir siyasetin sinyallerini vermiştir. 1999 yılında da Yunan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu, Müslümanların kendilerini Türk olarak nitelermeleri konusunda açıklamalarda bulunarak Batı Trakya Türklerinin kimliklerini tanıma konusunda ılımlı mesajlar vermiştir (Heraklides, 2002: 306). Ancak bütün bu açıklamalara ve çıkarılan yeni yasalara rağmen, Batı Trakya Türklerinin, özellikle ekonomide ayrımcılık, eğitimdeki özerklik hakkı, yönetime katılma ve kendi dini başkanlarını seçememe, yürürlükten kalkmasına rağmen 19.

madde ile vatandaşlıktan çıkarılan 60 bin Türk'ün vatandaşlığa geri alınmaması ve Türk Vakıflarının denetimi gibi sorunlar devam etmektedir. Yunanistan, Batı Trakya'daki müftülerin sadece dini konularda fetva veren bir makam olması gerektiğini ve müftülerin bu şartla serbestçe seçilebileceğini ileri sürmüştür. Fakat Yunanistan'ın bu tutumu, özellikle 1913 tarihli Atina Barış Antlaşması'nın 11. maddesi ve 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 42. maddesine aykırıdır ve Batı Trakya Türkleri hukuki statülerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır (Cin, 2009: 157). Bununla birlikte bu sorun sadece Batı Trakya'da değil, Yunanistan'da Türklerin yaşadığı her yerde devam etmektedir. Buna rağmen Yunanistan her fırsatta, özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği yolunda Türkiye'deki Fener Rum Patrikhanesi'nin Ekümenik olma isteğini ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılması gerektiğini gündeme getirmektedir. Hatta gerek Avrupa ülkeleri gerekse Amerika Birleşik Devletleri yoluyla Türkiye üzerinde siyasi baskı aracı olarak kullanmaktadır. Türkiye'de 2008 yılındaki düzenlemeyle 1936 yılı Beyannamesi'nde kayıtlı olan ve 1974 yılından sonra Hazine ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devredilen taşınmazların iadesine karar verilmiştir. Ayrıca 5737 Sayılı Vakıflar Kanununa geçici madde eklenerek Cemaat Vakıflarının askıda olan bütün mallarıyla tarihi mezarlıklarının iadesi yolu açılmıştır. Bu yolla iki binden fazla taşınmaz cemaat malı iade edilecektir. Buna rağmen Gayrimüslim cemaatler, Vakıflar Kanunu'na "mütekabiliyet ilkesi saklıdır" ifadesi yer aldığı için itiraz etmiştir. 2011 yılında yapılan düzenlemelerle de sonradan edinilen ve üçüncü şahıslara geçen taşınmazlara yönelik çalışmalar yapılmıştır. Oysa Yunanistan'da mülk edinme hakları engellenen Batı Trakya Türk vakıfların malvarlığının sayısı dahi bilinmemektedir. Batı Trakya'da vakıf malları ya kamulaştırılmış ya da yıkılmıştır. Bugün Yunanistan'da Müslüman Türk Vakıfları'nın taşınmaz mal edinme hakkı yoktur. Oysaki Lozan'da öne sürülen istatistikî bilgilere göre, Batı Trakya'daki taşınmazların % 84'ü Türklere aittir. Bugün ise, taşınmaz malların sadece %25- %30 oranı Türklere aittir (Cin, 2009: 169). Son olarak, Türkiye'de yaşayan Rum azınlıklar, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa çalışmalarına dâhil edilmek istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda Fener Rum Patriği Bartholomeos, Türkiye Büyük Millet Meclisine davet edilerek Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nda görüşlerini açıklamıştır. Patrik Bartholomeos, Cumhuriyet tarihinde ilk kez azınlıklar olarak Anayasa sürecine davet edildiklerini ve Anayasa'da eşit vatandaş olmak istediklerini ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılmasını, din ve vicdan hürriyeti konusunda daha özgür olmak istediklerini dile getirmiştir.

SONUÇ

Batı Trakya Türkleri, hukuki varlıkları Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan ikili antlaşmalar ve uluslararası antlaşmalarla garanti altına alınmasına rağmen, haklarını kullanamamaktan doğan birçok sorun yaşamaktadır. Tarihi, hukuki ve demokratik haklarından Yunanistan'ın tutumu yüzünden yoksun bulunmaktadır. Yunanistan sadece ikili antlaşmaları değil, AB üyesi olarak imzaladığı uluslararası antlaşmaları da yerine getirmemektedir. Açıkçası Türkiye'nin Yunanistan'ın bu keyfi tavrı karşısında sorunun çözümüne yönelik bir çalışması da yoktur. Oysaki Yunanistan uluslararası platformlarda Lozan'a aykırı olmasına rağmen, Fener Rum Patrikhanesi'nin Ekümenik isteğini ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılması gerektiğini her fırsatta dile getirmektedir. Türkiye ise, Batı Trakya Türklerinin sorunlarını Avrupa gündemine taşıyamamaktadır. Türkiye'nin, kendi topraklarında yaşayan azınlıkların haklarını her geçen gün genişletmesi ve Batı Trakya Türklerinin sorunlarını görmezden gelme eğilimi Türkler üzerindeki baskıların artması ve hakların ihlal edilmesi konusunda Yunanistan'ı daha da cesaretlendirmektedir. Yapılması gereken Yunanistan'ın ikili ve uluslararası antlaşmalarda tanıdığı Batı Trakya Türklerine ait hukuki hakları yerine getirmesi için Türkiye'nin daha aktif bir siyaset izlemesidir.

KAYNAKLAR

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri

BCA., D: 10253, F: 30.1000, Yr. No: 123.874.12.

BCA., D: 433272, F: 30.1000, Yr. No: 254.712.

Araştırma Eserler

BIYIKOĞLU, Tefik, *Trakya'da Milli Mücadele*, C. 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1955.

BİNARK, İsmet, *Batı Trakya Türkleri Bibliyografyası*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Anlara 1999.

CEBECİOĞLU, S., *Batı Trakya Türkleri'nin Yaşam Savaşı*, Erol Matbaacılık, İstanbul 1975.

ERİM, Nihat, "Milletler Arası Daimi Adalet Divanı ve Türkiye: Rum ve Türk Ahalinin Mübadelesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 2, Ankara 1944.

HERAKLİDES, Alexis, *Yunanistan ve "Doğu'dan Gelen Tehlike" Türkiye*, Çev. Mihalis Vasilyadis-Herkül Millas, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

- KURTULUŞ**, Ümit, *Batı Trakya'nın Dünü Bugünü*, Sinan Matbaası, Ankara 1979.
- ORAN**, Baskın, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, İstanbul 2002.
- ORAN**, Baskın, *Yunanistan'ın Lozan İhlalleri*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1999.
- ÖKSÜZ**, Hikmet, *Batı Trakya Türkleri*, Karam Yayınları, Çorum 2006.
- ÖZGÜÇ**, Adil, *Batı Trakya Türkleri*, Kutluğ Yayınları, İstanbul 1974
- SÖNMEZOĞLU**, Faruk, *Türkiye-Yunanistan ilişkileri ve Büyük Güçler*, Der Yayınları, İstanbul 2000.
- TÜRKOĞLU**, Selçuk, "Kıbrıs Barışı Batı Trakya'dan Geçer", *Batı Trakya*, C. 8, S. 94, İstanbul 1975.
- UZTETİK**, Ahmet, "Kıbrıs Barış Harekâtının Batı Trakya Cephesi", *Batı Trakya*, C. 8, S. 93, İstanbul 1975.
- KOLLEKTİF**, Türk-Yunan Sorunları II, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, C. 2, S. 7, Ankara 1985.